

NATALINO RADOVICH, *Un frammento slavo del Proto-vangelo di Giacomo* (Cod. glag. Lub. C 163 a/2 II), Bibliotheca Enrico Damiani diretta da Nullo Minissi, Testi e studi pubblicati dal seminario di Filologia Slava dell'Istituto Universitario Orientale di Napoli 2, Edizioni Cymba, Napoli 1969. str. 82 (sa 17 reprodukcija).

Fragmenat Protoevanđelja iz glagoljskog Ljubljanskog brevijara, koji je objavio u ćirilskoj transliteraciji i popratio kraćim komparativnim bilješkama još 1903. g. V. Jagić u *Archiv für slavische Philologie* 25, nije bio dosad predmetom dubljih tekstoloških studija. To je očito potaklo N. Radovicha da se pozabavi tim zanimljivim fragmentom i da ga ponovno izda. Neposredan mu je povod za to bilo, bez sumnje, otkriće dosad najstarijeg grčkog rukopisa Protoevanđelja, tzv. papirusa Bodmer 5 iz IV st., koji je kritički objavio, uzevši u obzir sve dosad izdane i neizdane grčke tekstove, u svom kapitalnom djelu o Protoevanđelju Ē. Strycker (*La forme la plus ancienne du Protévangile de Jacques*, *Subsidia hagiographica*, n° 33, Bruxelles 1961). Tim su se, naime, izdanjem otvorile vrlo široke mogućnosti za utvrđivanje veza slavenskog prijevoda tog apokrifa s predstavnicima grčkog originala.

Nakon kratkog, sasvim općeg uvoda (str. 7—12) N. Radovich donosi tekst fragmenta u latiničkoj transliteraciji, i to najprije u diplomatičkom, a zatim u moderniziranom obliku. Tekst u prvoj transliteraciji popratio je, što je posebna prednost ovog izdanja, dvostrukim snimkama originala, općim i detaljnim, dok je uz drugu transliteraciju donio na parnim stranicama paralelni grčki tekst preuzet od Stryckera.

U pogledu transliteracije treba primijetiti da autor glagoljsko »šta«, bez obzira na njegov izgovor, uvijek prenosi sa ć, npr. *iću umj. išću, aće umj. ašće*, ali *plaćuci, veseleć se* itd. Čudno je i to što autor ni u tekstu koji donosi u modernoj interpunkciji i segmentaciji rečenica nije razrješavao kraćene riječi, niti je dosljedno pisao velika slova prema pravilima moderne ortografije ne samo na početku rečenice nego i kod ličnih imena.

Na pogreške originala upozoravao je autor u kritičkim bilješkama iza tekstova, gdje je ispravio i neka Jagićeva kriva čitanja (ili možda štamparske pogreške), no ne bi bilo na odmet da je na njih upozorio makar jednim usklikom i u samom tekstu, kako čitalac ne bi dolazio u sumnju da li se radi o pogrešci prijepisa ili originala.

Najvredniji dio radnje predstavljaju svakako kritičke bilješke koje je autor štampao odijeljeno od izdanih tekstova (str. 53—77). Tu je autor redak po redak analizirao tekst glagoljskog fragmenta, uspoređivao ga s ćirilskim tekstovima Protoevanđelja i utvrđivao njegov odnos prema predstavnicima grčke tradicije Protoevanđelja. Uz svaki redak dao je osim toga vrlo koristan prijevod na talijanski.

Zaključak do kojega je autor došao na kraju svojih analiza donio je nove i vrlo zanimljive rezultate. U prvom redu utvrđeno je da se svi slavenski tekstovi dijele u dvije grupe, od kojih prva, kojoj pripada glagoljski odlomak i četiri druga ćirilski teksta, predstavljaju homogeniji i stariji oblik slavenske verzije Protoevanđelja nego tekstovi druge grupe (dva ćirilski teksta).

Usporedba s grčkim tekstovima pokazala je: 1) da se slavenski spomenici Protoevanđelja direktno osnivaju na grčkoj tradiciji; 2) da se prva grupa u slučaju različitih čitanja između dvije slavenske grupe tekstova ne slaže s istim grčkim spomenicima s kojima se slaže druga i 3) da slavenski prijevod pokazuje veću srodnost s nekoliko grčkih rukopisa koje autor navodi prema Stryckerovim kraticama.

Iz usporedbe glagoljskog fragmenta s grčkim spomenicima Protoevanđelja izlazi konačno da naš odlomak ima katkad bolja čitanja nego sam grčki Bodmerov rukopis te se prema tome, kako zaključuje autor na kraju svojih raspravljanja, »može staviti dostojno uz bok ostalim svjedocima tog važnog dokumenta starokršćanske literature« (str. 82).

Ova Radovicheva radnja pokazala je koliko je korisno i potrebno da se izdaju i na sličan način obrađuju i ostali hrvatskoglagoljski apokrifni spomenici. Šteta je jedino što se autor ograničio samo na ovaj fragmenat. Njegova bi, naime, radnja dobila mnogo na vrijednosti da je obuhvatio sve sačuvane tekstove Protoevanđelja iz hrvatskoglagoljskih rukopisa i da ih je kompleksno obradio. U svakom slučaju trebao je uzeti u obzir barem isti odlomak Protoevanđelja koji se čita također na Božić u glagoljskom brevijaru Britanskog muzeja Mss.-Catalog. ADD 31951, tim više što taj fragmenat nije nigdje objavljen.

Na kraju, bili bismo vrlo zahvalni autoru da je pokušao odgovoriti na jedno vrlo važno i zanimljivo kulturnohistorijsko pitanje, koje bi možda moglo biti i predmet posebne rasprave, naime, kako i zašto je Protoevanđelje ušlo kao liturgijsko čitanje za Božić u neke hrvatskoglagoljske brevijare i da li za to ima sličnih primjera u latinskim brevijarima. Odgovor na to pitanje mogao bi nam, naime, biti putokaz gdje treba tražiti izvore nekih naših brevijara za koje je često teško naći paralele u mnoštvu latinskih rukopisnih brevijara.

Biserka Grabar

ANDRÉ VAILLANT, *L'Évangile de Nicodème*. Texte slave et texte latin, Hautes Études orientales, Centre de recherches d'histoire et de philologie, Genève-Paris 1968, str. XXVIII + 98.

Dulja, s latinskog prevedena verzija slavenskog Nikodemova evanđelja, tog na Istoku i Zapadu vrlo poznatog apokrifa, bila je predmetom naučnog interesa i naučnih rasprava mnogih poznatih istraživača stare slavenske literature i njezine baštine. Međutim, tekst ruskog rukopisa biblioteke sv. Sofije u Novgorodu br. 1264 (danas u Javnoj biblioteci u Lenjingradu), na kojemu su se kao na najboljem predstavniku prvotnog prijevoda temeljile sve dosadašnje teze o postanju slavenskog prijevoda Nikodemova evanđelja, ostao je u rukopisu, nepristupačan širokoj naučnoj javnosti sve do u najnovije doba (1968. g.), kad ga je konačno objavio istaknuti francuski slavist A. Vaillant u prvoj knjizi serije »Hautes Études orientales« što je izdaje »Centre de recherches d'histoire et de philologie« u Parizu.